

ყურანის ეგზეგეტიკა
მოკლე შესავალი

A Brief Introduction to
QUR'ANIC
EXEGESIS

Ali Suleiman Ali

იასი-ს წიგნების სერია

ყურანის ეზოეპეტიკა მოკლე შესავალი

ალი სულეიმან ალი
შემოკლებულია ვანდა კრაუსის მიერ

International Institute
of Islamic Thought

გამომცემლობა „უნივერსალი“
თბილისი 2022

ყურანის ეზემპტიკა

მოკლე შესავალი (Georgian)

ალი სულეიმან ალი

იასი-ს წიგნების ადაპტირებული სერია

© ისლამური აზროვნების საერთაშორისო ინსტიტუტი (იასი),
ცოდნის ინტეგრაციის ინსტიტუტი.
1444ჰ/2022

Paperback ISBN: 978-9941-33-282-1

A Brief Introduction to Qur'anic Exegesis (Georgian)

Ali Suleiman Ali

IIIT Books-In Brief Series

© The International Institute of Islamic Thought, (IIIT)

1440AH/2018CE

Paperback ISBN: 978-1-56564-985-9

IIIT

P.O. Box 669,

Herndon, VA, 20172, USA

www.iiit.org

ინგლისურიდან თარგმნა: შ.პ.ს „ცნობარი 151“

თარგმანის თეოლოგიური რედაქტორი: ტარიელ ნაკაიძე, თამაზ მგელაძე

ფილოლოგიური რედაქტორი: ია ძირკვაძე

ცოდნის ინტეგრაციის ინსტიტუტი

საქართველო, თბილისი ც.დადიანი №7 ბიზნეს და სავაჭრო ცენტრი ქარ-
ვასლა A-508

ikiacademy.org

მომზადდა გ. წერეთლის აღმოსავლეთმცოდნეობის ინსტიტუტთან თანამ-
შრომლობით.

საავტორო უფლება დაცულია. სავალდებულო გამონაკლისებისა და შესაბა-
მისი კოლექტიური ლიცენზირების შესახებ შეთანხმების დებულებებიდან
გამომდინარე, არცერთი ნაწილის გამრავლება არ შეიძლება მოხდეს გამომ-
ცემლების წერილობითი ნებართვის გარეშე.

წინამდებარე ნაშრომში გამოხატული ხედვები და აზრები ეკუთვნის ავ-
ტორს და შეიძლება არ ემთხვეოდეს გამომცემლის მოსაზრებებს.

გამომცემლობა „**უნივერსალი**“, 2022

თბილისი, 0186, ა. ჰოლიბაოვსკაინის №4, ☎: 5(99) 17 22 30, 5(99) 33 52 02

E-mail: universal505@ymail.com; gamomcemlobauniversal@gmail.com

იასი-ს წიგნების სერია

იასი-ს წიგნების სერია წარმოადგენს ინსტიტუტის მიერ მომზადებული მნიშვნელოვანი პუბლიკაციების ამსახველ ღირებულ კოლექციას, რომელიც, მკითხველი საზოგადოებისათვის, სრული ტექსტის ძირითადი შინაარსის მარტივად გააზრების მიზნით შემოკლებული ფორმითაა დაწერილი. აღნიშნული ფორმატი მკითხველს შესაძლებლობას აძლევს, დროის მოკლე მონაკვეთში, დიდი პუბლიკაციების დეტალურ, გამარტივებულ მიმოხილვას გაეცნოს. იმედი გვაქვს, ჩვენი ნაშრომი მკითხველში ორიგინალის, ტექსტის სრული ვერსიის ნაკითხვის სურვილსა და ინტერესს აღძრავს.

ალი სულეიმან ალის „ყურანის ეგზეგეტიკის¹ მოკლე შესავალი“ მიზნად ისახავს, გააცნოს „თაფსირის“ (ყურანის ეგზეგეტიკის) მეცნიერებების შემსწავლელთა ყურანის ინტერპრეტირების ისტორიული განვითარება მუჰამად შუამავლის (ს.ა.ს)² დროიდან დღემდე. ნაშრომში გამოკვეთილია შუამავლის „თაფსირის“ ბუნება, მახასიათებლები და მეთოდოლოგია. იგი ასევე განიხილავს „სა-

¹ . ეგზეგეტიკა — ძვ. ბერძნ. განმარტება, გადმოცემა. ტექსტში ეგზეგეტიკა და განმარტება მონაცვლეობითაა გამოყენებული.

² . صلى الله عليه وسلم (სალლან ლლანჰუ 'ალაჰი ვა სალლამ) ქართულად: ალლაჰის ლოცვა და მშვიდობა მას, ეს არის ისლამური თეოლოგიური ფორმულა, რომელიც გამოიყენება, როდესაც წმინდა მუჰამად შუამავლის სახელი „მუჰამადი“ იქნება ნახსენები.

ჰაბეების³ „თაფსნრს“, ისე როგორც „თაბი'უნის“⁴, ანუ კომპანიონების მომდევნო თაობის „თაფსნრს“, მათი თაფსნრის სტატუსს, მახასიათებლებსა და მეთოდოლოგიის ჩათვლით.

„თაფსნრის“ რამდენიმე განსხვავებული ტიპის კრებული, ასევე მათი ავტორები, ჩართულნი არიან ამ შემოკლებულ ნაშრომში. ნიგნი განიხილავს „თაფსნრის“ ორ ძირითად ტიპს: „ათ-თაფსნრ ბი ალ-მას'ურ“⁵ და „ათ-თაფსნრ ბი-ლ-რა'ა“.⁶ ნიგნი ასევე გაშუქებულია „თაფსნრის“ ახალი ტენდენციები თანამედროვე სამყაროში, რაც გამოკვეთს ზოგიერთ განსხვავებას კლასიკურ და თანამედროვე ნაშრომებს შორის. „ყურანის ეგზეგეტიკის მოკლე შესავლის“ მთავარი მიზანია, მიანოდოს მკითხველებს საბაზისო ინფორმაცია „თაფსნრის“ ევოლუციაზე, ყურანის ყველაზე გამორჩეულ ზოგიერთ განმმარტებელზე (მუფასსირუნ) და მათი ნაშრომების შესახებ. იმედა, ეს მოკლე შესავალი გამოიწვევს „თაფსნრის“ შემსწავლელთა დიდ ინტერესს და ხელს შე-

³ صحابة: „საჰაბა“ წმინდა მუჰამმად შუამავლის მეგობრები, თანამოაზრეები, თანამებრძოლები, კომპანიონები, ვინც შუამავალს ნდობა გამოუცხადა, ირწმუნა ისლამი და სწავლობდა მისგან. ტექსტში გამოყენებულია ქართულ ისლამურ ტერმინოლოგიაში უკვე დამკვიდრებული სიტყვა „საჰაბე“ მრავლობითში „საჰაბეები“ ასევე „თანამოაზრეები“, „კომპანიონები“. ტექსტში სამივე ტერმინი გამოიყენება ურთიერთმონაცვლეობით.

⁴ تابون: „თაბი'უნ“, ქართულად-„მემკვიდრეები“ მუსლიმი მორწმუნეები, ვისაც არ უნახიათ წმინდა მუჰამმად შუამავლი, ანუ არ უცხოვრიათ მის ეპოქაში და ნახეს საჰაბეები ანუ ცხოვრობდნენ მათ ეპოქაში. ტექსტში გამოყენებულია „თაბი'უნი“ ან „მემკვიდრეები“.

⁵ التفسير بالمأثور, (ათ-თაფსნრ ბი-ლ-მას'ურ), ტექსტში გამოყენებულია „ათ-თაფსნრ ბი ალ-მას'ურ“, განმარტება მოცემულია ტექსტში.

⁶ التفسير بالرأى (ათ-თაფსნრ ბი-ლ-რა'ა) ტექსტში გამოყენებულია „ათ-თაფსნრ ბი-ლ-რა'ა“, განმარტება მოცემულია ტექსტში.

უნყოფს მათ განახორციელონ კვლევა მოცემულ საკითხზე.

ალი სულეიმან ალის ორიგინალის შემოკლებული ვერსია
ყურანის ეგზეგეტიკის მოკლე შესავალი

ISBN hbk: 978-1-56564-699-5

ISBN pbk: 978-1-56564-688-9

2017

თავი პირველი ისტორიული მიმოხილვა

თაფსირის მეცნიერება მიზნად ისახავს განმარტოს ალლაჰის სიტყვის მნიშვნელობები, როგორც ის განცხადებულია მის წმინდა წიგნში, ყურანში, მისი შუამავლის, მუჰამადისთვის (ს.ა.ს) და, როგორც წესი, წარმოდგენილია, როგორც ყურანის 'ინტერპრეტაცია' ანუ ეგზეგეტიკა. ეს არის ერთ-ერთი მთავარი ისლამური მეცნიერებე

ბიდან. არაბული ფუძე „(ف-س-ر) -ფ-ს-რ“ ნიშნავს გამოაშკარავებას, ფარდის ახდას. ტრადიციონალისტი ან კლასიკოსი მუსლიმი სწავლულები აცხადებენ, რომ სახელზმნა „თაფსირი“ მოდის სიტყვა „ფა-სა-რა“-სგან და ნიშნავს ახსნას. „თაფსირი“, პირდაპირი მნიშვნელობით ნიშნავს „განმარტებას“. ასევე გვაქვს ყურანის განმარტებისათვის კიდევ ერთი სიტყვა „თა'ვილ“,⁷ რომელიც ნიშნავს „ინტერპრეტაციას“. ჩვეულებრივ ამ ორ ტერმინს სწავლულები იყენებენ როგორც სინონიმებს ან ურთიერთჩამნაცვლებლებს ყურანის ინტერპრეტაციისა ან ეგზეგეტიკისთვის.

7. „თა'ვილ“ (არაბულად **تأويل**) [თა'ვილ, „საწყისთან დაბრუნება“] - ყურანის ან სუნას რაციონალისტური, ანდა სიმბოლურ-ალეგორიული ახსნის მეთოდი, რომელიც შეიქმნა ტრადიციაზე დამყარებული ყურანის ისტორიულ-ფილოლოგიური და საკანონმდებლო განმარტების საპირისპიროდ. ვინც პრეტენზიას აცხადებდა ყურანის „საიდუმლო“, „ფარული“ აზრის ცოდნაზე, თავილს მიიჩნევდა ყურანის ტექსტის ჭეშმარიტი აზრის შეცნობის ერთადერთ საშუალებად. ტექსტში გამოყენებულია **თა'ვილ**- დახრილი შრიფტით.

განსხვავება „თაფსირსა“ და „თავ'ილს“ შორის

მუჰამმად იბნ მუჰამმად ალ-მათურიდის (გარდ. 333 ჰიჯრით) მიხედვით „თაფსირი“ არის ტექსტის საბოლოო მნიშვნელობის განმარტება, რომელიც ხსნის იმას, რაც ღმერთმა განსაზღვრა მხოლოდ ტექსტით, ხოლო „თავ'ილი“ გამოიყენება ყველაზე ზუსტი ინტერპრეტაციის მისაღწევად, როდესაც ტექსტს ერთზე მეტი შესაძლო მნიშვნელობა აქვს. „თავ'ილი“ ხშირად იხმარება მნიშვნელობებისა და წინადადებების განსამარტად და ყველაზე ხშირად გამოიყენება თეოლოგიურ ტექსტებში ან წიგნებში, მაშინ როდესაც „თაფსირი“ იხმარება თეოლოგიურ ტექსტებსა და სხვა სფეროებში (როგორიცაა მეცნიერება ყურანის შესახებ და ისლამური იურისპრუდენცია).⁸

ტერმინი „თაფსირი“, ჩემი პირადი დასკვნის მიხედვით, როდესაც იხმარება ყურანის ახსნის მნიშვნელობით, განვითარდა პირველი ისლამური საუკუნის მეორე ნახევარში ან ბოლოს. შესაძლოა 'აბდ ალლანჰ იბნ 'უმარი იყო პირველი ადამიანი, რომელმაც გამოიყენა სიტყვა „თაფსირი“ ყურანის ინტერპრეტაციის მნიშვნელობით, როდესაც მან თქვა: **„მან აჟუჯიბუნჰ ჯარაჰთ იბნ 'აბბას 'ალან თაფსირ კურ'ან ფალან კად 'ალიმთუ ანნაჰუ 'უთიდა 'ილმ“** („მე არ მომწონს ან არ ვარ მოხიბლული იბნ 'აბბასის თაფსირით (განმარტებით) ყურანზე, თუმცა ახლავიცი, რომ მას მიეცა ცოდნა“).⁹

⁸. Ibid., p. 381.

⁹. Ibid., p. 413

ამასთანავე, ჩვენ ვერ მოვიძიებთ ამ ტერმინის ხსენებას ყურანში და ჰადისებში უშუალოდ ყურანისეული განმარტების მნიშვნელობით. მეორე მხრივ, ყურანში 25-ე სურის 33-ე აიაში გამოყენებულია სიტყვა „თაფსირი“, „განმარტების“ მნიშვნელობით. როგორც მუჰამდ (ს.ა.ს) შუამავალმა, ისე მისმა საჰაბებმა (თანამოაზრებმა) მოახდინეს ყურანის ზოგიერთი აიას ალევორიული ინტერპრეტირება. ისინი ამ ინტერპრეტაციებს უწოდებენ „თაფსირს“ და არა „თა'ვილს“. ჩემი რწმენით, ეს იმ მიზეზითაა, რომ „თაფსირის“ ბევრმა სწავლულმა, მათმა უმრავლესობამ თუ არა, ვერ დაინახა განსხვავება ამ ორ ტერმინს შორის.

მუჰამად შუამავალი და „თაფსირი“

მუჰამად შუამავალი იყო ყურანის პირველი ეგზეგეტიკოსი თუ ინტერპრეტატორი (*მუფასსირ*), მაგრამ მას მთელი ყურანი არ აუხსნია სიტყვა-სიტყვით, რადგან ბევრი აია მისი დროის ხალხისათვის ისედაც გასაგები იყო, ვინაიდან ისინი არაბები იყვნენ და ესმოდათ საკუთარი ენა. ზოგადად, ყურანისეული საღვთო სიტყვის მისეული ახსნა-განმარტებები საჭირო გახდა სამ შემთხვევაში: როცა ადამიანებს არაბული ენის ჩვეულებრივი გაგებით არ ესმოდათ კონკრეტული პასაჟი; როდესაც აიას პირდაპირი მნიშვნელობა, მუსლიმ სწავლულთა თანახმად, არ იყო იდენტური ღმერთის მიერ ნაგულისხმევი აზრისა; და როდესაც კომპანიონი უშუალოდ შუამავალს სთხოვდა ზოგიერთი აიას განმარტებას.

ერთი მაგალითია, რომ როცა შუამავალს ჰკითხეს

„ბუშრას“ (სასიხარულო ამბის) მნიშვნელობის შესახებ, რომელიც ნახსენებია ყურანის მე-10 სურის 63-ე და 64-ე აიაში, შუამავალმა ბრძანა, რომ „აია ეფუძნება კარგ სიზმარს, რომელსაც ხედავს ადამიანი, ან რომელიც სიზმრად ნანახია მისი სახელით“.¹⁰ მეორე მაგალითი ეხება ყურანის მინერილობას მარხვის შეწყვეტის დროის შესახებ რამადანის თვეში. ამ შემთხვევაში შუამავალმა ახსნა, რომ ყურანის აიებში ნახსენები თეთრი და შავი ძაფი უკავშირდება ადრეულ გარიჟრაჟს ჰორიზონტზე, რომელიც ქმნის კონტრასტს ცის წყვდიადთან.¹¹

„თაფსირი“ მუჰამად შუამავლის გარდაცვალების შემდეგ

მუსლიმები, რომლებიც უშუალოდ შუამავლის გარდაცვალების შემდეგ ცხოვრობდნენ, აღიარებდნენ ზოგიერთი თანამოაზრის უნარებსა და შესაძლებლობებს ყურანის ცოდნის თვალსაზრისით. შუამავალმა გარდაცვალებამდე გამოაცხადა მათი ამაღლებული სტატუსი ყურანთან მიმართებით სამი გზით: პირველი - მან საჰაბეები გაგზავნა სხვა ქალაქებში, რათა ესწავლებინათ ყურანი და ისლამი; მეორე - შუამავალი აქებდა ზოგიერთ საჰაბეს; მესამე - ის ზოგიერთ საჰაბეს სთხოვდა მისი თანდასწრებით გაეცათ ფათვეები (სამართლებრივი მო-

¹⁰. Ahmad ibn Hanbal, Al-Fath al-Rabbaani li Tartib Musnad al-Imam Ahmad ibnhanbal al-Shaybani, ed., Abd al-Rahman al-Banna, (Cairo: Dar al-Shihib), vol. 18, pp. 175-176.

¹¹. Abu Jafar Muhammad ibn Jarir al-Tabari, Jamiu al-Bayan ‘an Ta’wil Ay al-Qur’an, eds., Mahmud Muhammad Shakir and Ahmed Muhammad Shakir, (Cairo: Dar al-Magarif, n.d), vol. 1, p. 204.

საზრებები)¹². შუამავლის გარდაცვალების შემდეგ წარმოიშვა ყურანის ინტერპრეტაციისა და დეკლამაციის (კირა'ა-*قراءة*) ოთხი ახალი სკოლა, რომლებიც სახელდებული გახდნენ წარმოშობის ადგილის მიხედვით: მექის, მედინის, ქუფის (დღევანდელი ერაყის ტერიტორიაზე) და აშ-შამის (დღევანდელი პალესტინა, სირია და ლიბანი).

„თაფსირი“ „თაბი'უნის“ ეპოქის შემდეგ

ჰიჯრით მეორე საუკუნის ბოლოსთვის, შუამავლის თანამოაზრეთა მოსწავლეებიც, რომელთაც „თაბი'უნი“ ეწოდებათ, ასევე გარდაცვლილები იყვნენ. ამ პერიოდის არც ერთ ინტერპრეტატორს არ შეუქმნია ნაშრომი, რომელიც უშუალოდ ეძღვნება ყურანის ინტერპრეტაციას. ამტკიცებენ, რომ ყურანის სრული „თაფსირი“ დაწერა მუჯაჰჰიდმა. ჰიჯრით მეორე საუკუნის მეორე ნახევრის მანძილზე სხვადასხვა სწავლულებმა დაიწყეს ნაშრომების შედგენა ყურანის შესახებ მათი სპეციალობებისა და ინტერესების შესაბამისად. გრამატიკოსების, ლინგვისტებისა და ტრადიციონალისტების მიერ გამოყენებული მიდგომების და მეთოდოლოგიების სწრაფი განვითარების ხანა გაგრძელდა ჰიჯრით მესამე საუკუნის ბოლოსა და მეოთხე საუკუნის დასაწყისამდე. ამგვარად, „თაფსირის“ ლიტერატურა გამოეყო ჰადისის ლიტერატურის ძირითად კორპუსს. ორივე ჩამოყალიბდა ერ-

¹². Ibn Sa'd, Muhammad ibn Sa'd ibn Mani' al-Zuhri, Al-Tabaqat al-Kubra (Beirut: Dar Shadir, 1957), vol. 2, pp. 98-99.

თმანეთისაგან დამოუკიდებელი მეცნიერებად.
„თაფსნრი“ გახდა ერთ-ერთი ამგვარი სპეციალობა.

ჰადისის ძირითადი კორპუსიდან „თაფსნრის“ ლიტერატურის გამოყოფის შემდეგ, თითოეული მათგანი გახდა დამოუკიდებელი მეცნიერება საკუთარი ლიტერატურითა და საკითხებით. მაგალითად, ჰადისის ლიტერატურა დაკავშირებულია მხოლოდ შუამავლის ნამოქმედარის და გამონათქვამების გადმოცემასთან. „თაფსნრის“ ლიტერატურა ეხება შუამავლის, ასევე საჰაბეებსა და თაბი'უნებს მიერ ყურანის ახსნა-განმარტების გადმოცემას, ლინგვისტურ, რიტორიკულ, იურიდიულ და თეოლოგიურ მოსაზრებებთან ერთად. ეს ცნობები და მოსაზრებები იყო ინტენსიური შესწავლის საგანი ჰადისსა და „თაფსნრს“ განცალკევების შემდეგ. „თაფსნრის“ ლიტერატურა საბოლოოდ იყოფა ორ უმთავრეს სახეობად, რომლებიც ცნობილია, როგორც „ათ-თაფსნრ ბი ალ-მა'სურ, (ღია გადმოცემითი, ცნობილი განმარტებები) - მას ასევე მოიხსენიებენ როგორც „ათ-თაფსირ არ-რივაა“ (გადმოცემული განმარტებები) და „ათ-თაფსირ ბი-რ-რა'ე, (ინტელექტუალური მსჯელობა, აზროვნებით განმარტებები), რომელსაც ასევე უწოდებენ ათ-თაფსირ ად-ღირაა (ცოდნით განმარტებები)

თავი მეორე
„თაფსნრი“ ჰიჯრით მესამე და
მეოთხე საუკუნეებში

„თაფსნრის“ წერა ჰიჯრით მესამე და მეოთხე საუკუნეებში იწყება. ამავე პერიოდში „თაფსნრის“ გადმოცემის სრული ჯაჭვი (ისნად) პოპულარული გახდა, თანდათანობით მიიპყრო თეოლოგების და ლექსიკოგრაფების ყურადღება, როგორც ყურანის ეგზეგეტიკის ერთერთ ასპექტის სპეციალიზაციამ. ამდენად, მათ დაიწყეს „თაფსნრის“ კომენტარების შექმნა, რომლებშიც სხვადასხვა მიდგომები დომინირებდა. ატ-ტაბარნს „თაფსნრი“, -„ჯამი‘ ალ-ბაჰან ‘ან თა‘ვილ ალ-კურანი“, ზოგადად აღიარებულია, როგორც თაფსნრის ყველაზე ყოვლისმომცველი ნაშრომი.

ატ-ტაბარნის შემდგომი მნიშვნელოვანი მოვლენები

ჰიჯრით მეოთხე საუკუნის შემდეგ ყურანის კომენტარების სფეროში სამი უმთავრესი ცვლილება განხორციელდა. ას-სუჟუტინს განმარტებებში, ესენი იყო: ა) „იხთისპარ ალ-ასანნიდ“, რაც გულისხმობს გადმომცემთა ჯაჭვების შემოკლებას (რომელსაც თან ახლდა დაუდასტურებელი მტკიცებულებები), ბ) სპეციალიზაციის ეპოქა, და გ) „თაფსნრ ალ-ბიდ‘ა“ (ერეტიკული ინტერპრეტაცია), რაც არის არაორთოდოქსული ეგზეგეტიკის წარ-

მოშობა.¹³ ასევე არსებობს „თაფსნრი“ „ნაზმ ად-დურარ ფი თანნსუბ ალ-ნაჰთ ვა ალ-სუვარ“, რომელიც ეხება, ერთი მხრივ, ყურანის სურებს შორის ურთიერთმიმართებებს, მეორე მხრივ კი, თითოეულ სურაში არსებულ აიებს შორის ურთიერთკავშირს.

ჰადისის მეცნიერებაში გამომცემთა ჯაჭვის შემოკლება ცნობილია, როგორც „იხთისპარ ალ-ასნნიდ“. ნაცვლად იმისა, რომ ზემოხსენებულ გადმოცემთა ჯაჭვში (ისნად) ვიმეორით ყოველი მოძღვრისა და მოხსენიებულის სახელი, მუსლიმმა სწავლულებმა დაინყეს სრული „ისნადის“ გამოტოვება. ეს ეწინააღმდეგებოდა ისლამურ მეცნიერების მეთოდოლოგიას, რადგან ასეთ შემთხვევაში ვერ მოხერხდებოდა ინფორმაციის წყაროების გადამოწმება, რამდენადაც ინფორმაცია მარტივად მიიღებოდა არასანდო ან საერთოდ არარსებული წყაროებიდან. აქედან გამომდინარე, ბევრი ტექსტი დაწერილი იყო იმდენად მწირი განსწავლულობითა და დაბალი სტანდარტებით, რომ მათი ავტორები არ ანსხვავებდნენ სანდო და არასანდო მონაცემებს. თუმცა, ალ-სუფუტი და სხვები მეხუთე საუკუნესა და შემდგომ პერიოდს მიიჩნევენ თაფსნრის სპეციალიზაციის ეპოქად, რადგან ექსპერტები ყურანის ინტერპრეტაციას ახორციელებდნენ მხოლოდ თავისი სპეციალიზაციის პერსპექტივიდან გრამატიკული, იურიდიული და თეოლოგიური ანალიზისადმი დიდი ყურადღების გამახვილებით.

მესამე ხალიფის, ‘უსმან იბნ ‘აფფანის მკვლევლობი-

¹³. Al-Suyuti Al-Itqan, vol. 2, p. 419. See also, Muhammad Abd al-Adhim al-Zarqani, Manahil al-‘irfan fi ‘ulum al-Qur’an, vol. 2, pp. 32-3.

სა და მუსლიმების რელიგიურ-პოლიტიკური დაპირისპირების შემდეგ, ჩამოყალიბდა სამი ძირითადი ჯგუფი: ალიდები ('ალῖ იბნ აბნ ტაღლიბის მომხრეები), უმაჯანები (მუ'ავიჯა იბნ აბნ სუფჰანის მხარდამჭერები), და ხარიჯიტები. შედეგი ასევე გახდა სუნიტებისა და შიიტების გაყოფა. სამივე მხარე ერთმანეთს ადანაშაულებდა იმაში, რომ ისინი იყვნენ ცრუ მუსლიმები. ეს გადაწყვეტილი პრობლემა აისახა ზოგადად ჩართული მხარეების ტექსტებში და კონკრეტულად „თაფსირის“ ნაშრომებში. ატ-ტაზარის „ჯამი' ალ-ბაჰანი“ არის ერთ-ერთი „თაფსირი“, რომელიც წარმოადგენს სუნიტების თვალსაზრისს. შიიტების „თაფსირი“ ვითარდება სუნიტურის პარალელურად. თუმცა, მათ შორის არის ორი ძირითადი განსხვავება. პირველი, ზოგიერთ შიიტს სჯერა, რომ ყურანი პირველ რიგში საუბრობს მათი იმამის, 'ალῖ იბნ აბნ ტაღლიბისა და მისი თერთმეტი შთამომავლის შესახებ. მეორე, შიიტებს სჯერათ და მიაჩნიათ თორმეტი იმამი ყურანის განმარტების უფლების მქონე ერთადერთ ლეგიტიმურ ავტორიტეტებს წარმოადგენენ შუამავლის შემდეგ.

ტრადიციონალისტებმა მუ'თაზილიტების „თაფსირი“, როგორც ზემოთ აღინიშნა, „ბიდ'ად“¹⁴, დაუშვებელ სიახლედ ცნეს რადგან მათ სჯეროდათ, რომ მუ'თაზილიტებმა დაამახინჯეს ყურანის ზოგიერთი სიტყვა, რა-

¹⁴. ბიდ'ა [მრ.რ. ბიდა', ზმნიდან ბადა'ა, "სიახლის შემოტანა"] - სიახლე, ახალი წესი, რომელსაც არ მოეპოვება პრეცედენტი მოციქულ მუჰამადის დროს, საპირისპიროა სუნასი. ბიდას სხვადასხვა დოგმატური სკოლის წარმომადგენლები სხვადასხვაგვარად განიხილავდნენ, თვლიდნენ "დაუშვებლად", "შეცდომად", ანდა ყურანისა და სუნის ავტორიტეტით ნაკურთხ "მართლწმენად".

თა მხარი დაეჭირათ, ან მიესადაგებინათ მათი საკუთარი პერსპექტივებისთვის. მუ'თაზილიტები თვლიდნენ, რომ ტრადიციონალისტებმა არასწორად გაიგეს ან მცდარად აღიქვეს მათი ხედვები. სუფიური „თაფსირი“ არის მისტიკური თავისი ბუნებით და ფილოსოფიურ აზროვნების ძლიერ ზეგავლენას განიცდის. სუფიებს სჯერათ, რომ ყურანს აქვს ორი მნიშვნელობა: აშკარა მნიშვნელობა (*ზაჰირ*) და შიდა, დაფარული (*ბაჰინ*). დაბოლოს, ინტერპრეტაციის მეთოდი, სახელად „ათ-თაფსირ ალ-იშარე“ (მითითებით ან ალეგორიით ინტერპრეტაცია), გადის ყურანის პირდაპირი მნიშვნელობების მიღმა. ის მიუთითებს მნიშვნელობებზე, რომლებსაც ვერავინ განჭვრეტს, ამტკიცებენ მისი მიმდევრები, მათ გარდა, ვისი გულებიც ღმერთმა გახსნა. მისი მომხრეები აფუძნებენ საკუთარ ინტერპრეტაციას შუამავლის კომპანიონების ზოგიერთ „თაფსირზე“.

ორთოდოქსული რეაქცია ინტერპრეტაციის ვარიაციებსა და „არ-რა'ის“ მიმართ

„თაფსირის“ ვარიაციების წარმოქმნა მკაცრად გააკრიტიკეს ისეთმა ტრადიციონალისტებმა, როგორებიც არიან იბნ თაჰმჯია, აზ-ზაჰაბი, იბნ ქასირი, ალ-სუჟუტი და სხვები. მათ სწამდათ, რომ ასეთი ინტერპრეტაციები, ეგრეთ წოდებული *მუბთადი'ას* (არაისლამური, არაორთოდოქსული, დასაძრახი ინოვაციური პრაქტიკების მიმდევრები) მიერ, არაფერია, გარდა შუამავლის, მისი თანამოაზრეებისა და მემკვიდრეების ინტერპრეტაციის დამახინჯებისა. ამგვარად, მათ დაინყეს უკომპრომისო თავდასხმები *თაფსირის* ვარიაციებზე. დამატებით, ტრადიციონალისტები ამტკიცებდნენ, რომ მუსლიმებმა უნ-

და წერონ და იკითხონ მხოლოდ ტრადიციული „თაფსწრის“ ნაშრომები და აფრთხილებენ „არ-რა'ს“ (ინტელექტუალური განსჯის) წინააღმდეგ, რომელიც მოკლებულია ძირეული არაბულის გამოყენებასა და საფუძველს. ისინი იყენებდნენ ოთხ განსხვავებულ წყაროს თავიანთი შეხედულებების დასაბუთებისთვის: ყურანი, ჰადისი, კომპანიონების და მემკვიდრეების გადმოცემები.

„თაფსწრისადმი“ ტრადიციული მიდგომის ზოგიერთი მომხრე აცხადებს, რომ ყურანის გაგება შეუძლებელია ჰადისის ანუ შუამავლის განმარტების გარეშე. მათი თვალთახედვიდან, ექსკლუზიურად და რაციონალური მიდგომის ნებისმიერი სახით გამოყენების წინააღმდეგ ტრადიციული ინტერპრეტაციის მოწოდება, არ არის გამართლებული ინტელექტუალური თვალსაზრისით. ზოგიერთი იურისტი, გრამატიკოსი და თეოლოგი, მათ შორის აბუ ჰამიდ ალ-ლაზაზი, იბნ ატიჰა, ალ-კურტუბი და აბუ ჰაჰანი ამყარებენ თავიანთ მოსაზრებებს, იმავე წყაროების გამოყენებით, რომლებსაც მათი ოპონენტები ეყრდნობიან. ტრადიციონალისტების მიერ ყურანის მე-16 სურის 44-ე აიაზე დაყრდნობის საპასუხოდ, იბნ ატიჰა ამტკიცებდა: მიუხედავად იმისა, რომ შუამავლისთვის დაკისრებული იყო ყურანის ახსნის პასუხისმგებლობა, მისი ინტერპრეტაცია მიწოდებული იყო იმ დროის მოთხოვნილებების შესაბამისად და იმ კონკრეტული პერიოდის ხალხისთვის. მისი სიკვდილის შემდეგ, დროისა და სივრცის ფაქტორს შესაძლოა მოეთხოვა შემდგომი ინტელექტუალური ძალისხმევა, რათა განემარტათ შუამავლის ინტერპრეტაციის განზოგადოებები.

ეს კი, არგუმენტის გათვალისწინებით, მოითხოვს სქოლასტიკური განსჯის (რა'ჲს) საჭიროებას და დასაშვებია, თუ მასთან ერთად გამოიყენება „თაფსნრის“ ძირითადი წესები. „თაფსნრში“ „რა'ჲს“ მეთოდის გამოყენების მომხრეები ასევე იყენებდნენ ყურანს თავიანთი პოზიციის დასასაბუთებლად. რა'ჲს მომხრეები ასევე ციტირებენ ცნობილ ჰადისს, რომელშიც შუამავალი ნათლად მოუნოდებს თავის მიმდევრებს, რომ ჩაერთონ იჯთიჰადში ანუ საკითხის მთავარ პრინციპებზე დაყრდნობით რაციონალური აზროვნების შედეგად გადაწყვეტილების მიღებაში: *”ვინც ახორციელებს იჯთიჰადს და ის მართალია, მიიღებს ორ ჯილდოს. თუმცა, თუ ის არასწორია, მიიღებს მხოლოდ ერთ ჯილდოს“*.¹⁵

როგორც ამ არგუმენტების შედეგი, ტრადიციონალისტებსა და თეოლოგიურ-იურისტებს შორის კლასიკური „თაფსნრი“ იყოფა ორ ძირითად კატეგორიად: „ათ-თაფსნრ ბი-ლ-მა'სურ და ათ-თაფსნრ ბი-რ-რა'ჲ“. (თაფსნრი ღია-მიმღეობა, და ინტელექტუალური მსჯელობა, აზროვნება). სიტყვა „ალ-მა'სურ“ არის პასიური მიმღეობა, რომლის ფუძეა ზმნა „ასარა“, რაც ნიშნავს „კვლევას“ ან „მონიშვნას“. ზმნა „ასარა“ აგრეთვე ნიშნავს გადაცემას, ცნობას, გასწვრივ გავლას და ასე შემდეგ. ამგვარად, „მა'სური“ ნიშნავს იმას, რაც გადაეცემა, შეეტყობინება. „ათ-თაფსნრ ბი-ლ-მა'სურ“ ზოგადად გაგებულაია, როგორც ყურანის ინტერპრეტაცია, რომელიც გადმოგვცეს შუამავალმა, თანამოაზრეებმა და

¹⁵. Ibn Taymiyyah, Taqiy al-Din Ahmad ibn 'Abd al-Halim, Muqaddimah fi Usul al-Tafsir, ed., Adnan Zorzo, (Beirut: Dar al-Qur'an al-Karim, 1979/1399), p. 52.

მათმა მემკვიდრეებმა. სიტყვა „რა'ე“ არის სახელზმნა, რომელიც ნიშნავს მოსაზრებას, შეხედულებას, რწმენას და ჩვეულებრივ მოიცავს ანალოგიას და ინტელექტუალურ ძალისხმევას. ტექნიკური თვალსაზრისით, ის ეხება დამოუკიდებელ აზრს, რომელიც გამოიყენება ყურანის ინტერპრეტაციის შემუშავებისთვის და გულისხმობს ღვთის სიტყვის შეცნობას გონებით. ეს, როგორც წესი, ემყარება არაბულ ენის საფუძვლიან ცოდნას და „თაფსირის“ ურთიერთშეთანხმებული პრინციპების და-ნერგვას, რომელიც დაყოფილია „არ-რა'ე ალ-მაჰმუდ ან ალ-მამდჰჰ“ - სანაქებოდ და „არ-რა'ე ალ-მაჰმუშ“ - ნაკლის მქონედ.

თავი მესამე
„თაფსირი“ მესამე და მეოთხე საუკუნეებში
(ჰიჯრი) ცნებები და დეფინიციები

სინამდვილეში, რაც აშკარად იკვეთება, გაყოფა არც თუ ისე მკაფიოა და „რაის“ მეთოდი იშვიათად, მაგრამ მაინც გვხდება „მა'სურის“ ტრადიციაზე დაფუძნებულ ეგზეგეტიკასთან ერთად. სიტყვა „მა'სური“ არის პასიური მიმღეობა, რომელიც მომდინარეობს სახელმზმნიდან. არაბული ლექსიკონის თანახმად, „ასარას“ აქვს სხვადასხვა მნიშვნელობები, „მოძიება“, „მონიშვნა“, „მოხსენიება“ და „გადაცემა“. გარდა ამისა, არაბულ ენაზე, ტერმინი „ჰადისი“ სიტყვასიტყვით ნიშნავს „ახალს“, „ძველთან“ დაპირისპირებულს, და ის აღნიშნავს გადმოცემას, ამბავს, კომუნიკაციას, საუბარს, ლაპარაკსა და ა.შ. - ანუ ახალ ამბებს. ყურანი ამ სიტყვას ჩვეულებრივ იყენებს თხრობის, კომუნიკაციისა და საუბრის ლინგვისტური მნიშვნელობის აღსანიშნად. შუამავალმა ტერმინი - „ჰადისი“ გამოიყენა ისე, როგორც გამოიყენებოდა ლინგვისტური მნიშვნელობით და ყურანში.

„ფათჰ ალ-ბარის“ ერთ-ერთ ჰადისში ვკითხულობთ: „საუკეთესო ჰადისი- ეს არის ალლაჰის ნიგნი“. „მუჰადდისუნმა“ (ჰადისის სწავლულებმა) გამოიყენეს ტერმინი ჰადისი იმის აღსანიშნავად, თუ რა იყო გადმოცემული შუამავლის მიერ, მისი ნამოქმედარის, გამონათქვამების, უსიტყვოდ მოწონების ან მისი „სი'ფათის“ (ფიზიკური გარეგნობის) აღწერის შესახებ. გარდა ამისა, „სუნნას“ (შემდეგ ტექსტში სუნა) პირდაპირი მნიშვნე-

ლობაა გზა, წესი ან ქცევის მანერა, იქნება ეს კარგი თუ ცუდი, და ყურანი ამ ტერმინს იყენებს ლინგვისტური მნიშვნელობით, რათა აღნიშნოს ეს პირდაპირი აზრი. თუმცა ტერმინები „ჰადისი“ და „სუნა“ შუამავლის საჰაბეების მიერ გამოიყენებოდა სხვადასხვა მნიშვნელობით.

მუსლიმები თვლიან, რომ შუამავალი ღვთიური ბრძანებით მოქმედებდა, რათა კაცობრიობისთვის აეხსნა ყურანი არა საკუთარი განსჯის მიხედვით, არამედ იმ სიტყვებით, რომლებიც ანგელოზმა ჯაბრაილმა გადასცა მას ღვთისგან. არაერთი აია მიუთითებს, რომ შუამავალი არის ყურანის პირველი ინტერპრეტატორი. იბნ თაიმიფას მიერ მოტანილი ყურანისეული ფრაზა ამ არგუმენტის გასაძლიერებლად („რომ თქვენ შეგეძლოთ, ხალხს ნათლად აუხსნათ, თუ რა არის მათთვის გაგზავნილი“), ჩემი აზრით, ეს სულაც არ ნიშნავს აუცილებლად იმას, რომ შუამავალი განმარტავდა ყურანს მთლიანობაში. ჩანს, რომ ეს უფრო მეტად გულისხმობს პრობლემური აიების ახსნა-განმარტებას, ასევე იმ აიებისა, რომელთა გაგებაც მხოლოდ არაბულ ენაზე შეუძლებელია, მაგალითად, აიები მარხვაზე, მომლოცველებსა და სხვა, რაც შეიძლება გაგებულ იყოს მხოლოდ „სუნას“ მეშვეობით (მაგალითად, როგორ უნდა შესრულდეს ლოცვა). მუსლიმების მიმართ არაერთი მოწოდებაა ყურანსა და ჰადისებში, რომ ყურანის გასაგებად მასვე უნდა მიმართონ. მაგალითად 38-ე სურის 29-ე აიაში **„ესაა სრულყოფილი წიგნი, რომელიც მოგივლინეთ, რათა გაიგოთ მისი აიები, და გაიაზრონ ჭკუათმყოფელებმა“**.¹⁶

¹⁶. ყურანის აიები თარგმნილია ტარიელ ნაკაიძის მიერ.

თავი მეთხუ

შუამავლის საჰაბეების „თაფსირი“ და ფათეები

შუამავლის სიკვდილის შემდეგ კომპანიონები გახდნენ ყურანის ყველაზე მნიშვნელოვანი ინტერპრეტატორები. მათ თავიანთ „თაფსირებში“ გამოიყენეს მთელი რიგი წყაროები, მათ შორის შუამავლის განცხადებები და თავიანთი დასაბუთება ან გაგება (იჯთიჰადი), ისე როგორც არაბული გრამატიკა. მათ ასევე უწყოდნენ იმ გარემოებების შესახებ, რომლებშიც ყურანის ზეგარდმოვლენა მოხდა, ასევე ზეგარდმოვლენის მიზეზები და მისი ადგილი. ამ დარგში ყველაზე გამორჩეულთა შორის არიან ოთხი ხალიფა (აბუ ბაქრი, ‘უმარი, ‘უსმანი და ‘ალი). არაბული სიტყვა „საჰიბ“ (ზედსართავი სახელი) მომდინარეობს სახელზმნიდან (მასდარი) „სუჰა“, რომელსაც ბევრი მნიშვნელობა აქვს, მაგრამ ყველა მათგანი უკავშირდება თანამოაზრეობის და დამორჩილების ცნებებს.

„საჰიბ“ ისლამურ ისტორიოგრაფიაში შუამავლის თანამედროვეს აღნიშნავს — მას, ვინც ირწმუნა ის, როგორც შუამავალი, გვერდში ედგა მას და ამ მდგომარეობაში გარდაიცვალა. ტრადიციონალისტებსა და სამართალმცოდნეებს ამ ტერმინის საკუთარი განსაზღვრება აქვთ. ტრადიციონალისტები „საჰიბს“ ან საჰაბეებს უწოდებენ ყველას, ვინც ნამდვილად შეხვდა შუამავალ მუჰამადს (მათ საპირისპიროდ, ვისაც ის მხოლოდ ეზმანა). სამართალმცოდნეები (უსულიიუნ) საჰაბეებად მიიჩნევენ არამხოლოდ მათ, ვინც შეხვდა შუამავალს, არამედ

უფრო ფართოდ, ვინც გააცნობიერა მისი სამოციქულო მისია, გახდა მისი მიმდევარი, გვერდზე ედგა მას ხანგრძლივი დროის მანძილზე და ამ დროის განმავლობაში ხშირად ხვდებოდა მას, სწავლობდა მისგან.¹⁷ სამართალმცოდნეთა დეფინიცია საჰაბეების რიგებიდან გამორიცხავს მრავალს, ვისაც ტრადიციონალისტები ამ სტატუსს ანიჭებენ, განსაკუთრებით მათ, ვისაც მხოლოდ ერთხელ ჰყავდა ნანახი შუამავალი მექის ერთადერთხელ მოხილვის დროს.

საჰაბეები, იქნებოდა ეს შუამავლის ცხოვრების დროს თუ მის შემდეგ, ხანდახან იყენებდნენ თავიანთ მოსაზრებას ყურანისა და ჰადისის ინტერპრეტაციისას. მათი მხრიდან ეს ძალისხმევა გახდა ცნობილი, როგორც „რა'ე სჰჰიბ“ (კომპანიონის აზრი, გამონათქვამი ან ფათვა) და მისი ავტორიტეტი მუსლიმ სწავლულებს შორის იქცა დაპირისპირების საგნად.¹⁸ ყურანსა და ჰადისებში არსებობს მრავალი აია, რომლებიც უბრძანებს მუსლიმებს, ეძიონ ცოდნა და ასწავლონ ის. ამ ბრძანებით შთაგონებული კომპანიონები ჩაერთვნენ „თაფსირში“. მათ არ გაუკეთებიათ მთლიანი ყურანის ინტერპრეტაცია და არც თავიანთი წვლილის შემაჯამებელი კრებული დაუტოვებიათ.

მკვლევარები იყოფიან ორ ჯგუფად კომპანიონების ინტერპრეტაციაზე სავალდებულო დათანხმების თვალსაზრისით. მათ შორის, ვინც „სჰჰაბეების“ ეგზეგეტიკას მიიჩნევენ სავალდებულო ხასიათის მქონედ, არიან იმამი

¹⁷. Ibid.

¹⁸. Sayf al-Din al-Amidi, Al-Ihkam fi Usul al-Ahkam, ed., Abd al-Razzaq Afifi, 2nd edn., (Beirut: Al-Maktab al-Islami, 1402 ah), vol. 4, pp. 140-145.

მწლიქი, იმამ აჰმად იბნ ჰანბალი, იბნ თაიმიია და მისი მოწაფე იბნ კაჟიმი. ისინი საკუთარ არგუმენტაციას აფუძნებდნენ უმთავრესად კომპანიონების ღირსებებსა და სიქველზე, ვინაიდან მათ აქებდნენ როგორც ყურანში, ასევე ჰადისებში და ისინი იყვნენ გამოცხადების მოწმენი. გარდა ამისა, ისინი მაღალ დონეზე ფლობდნენ ყურანის ენას. მათ შორის, ვინც წინააღმდეგო აზრს უჭერდა მხარს, ანუ მას, რომ საჰაბეების „თაფსირი“ არ არის მნიშვნელოვანი, იყვნენ ალ-ლაზალნი, იბნ ჰაზმი და აბუ ჰაჟანი. მათი არგუმენტი ფოკუსირებულია იმაზე, რომ საჰაბეების ინტერპრეტაციას პრაქტიკული მოსაზრებები განაპირობებდა, რომელიც შეიცავს შეუთანხმებელ წინააღმდეგობებს გარკვეულ ადგილებში. ფაქტიურად ეს გულისხმობს იმას, რომ საჰაბეების „თაფსირის“ აღიარების ვალდებულება, მათი შეუთავსებელი განსხვავებებით, მუსლიმებს თავგზას აუბნევდა და დააბნევდა, რადგან ასეთ წინააღმდეგობებს აუცილებლად ექნებოდა პრაქტიკული გამოყენება მუსლიმთა ცხოვრების სხვადასხვა დარგში. ყურანის გასაგებად კომპანიონების ინტერპრეტაცია უეჭველად მნიშვნელოვანია და გააჩნია უდავო ღირებულება და თანდაყოლილი ღირსება შუამავალთან მათი სიახლოვისა და ყურანის ცოდნიდან გამომდინარე.

თავი მესამე
მემკვიდრეების „თავსწრი“ და
ფათვა (თაბი‘უნის)

დისკუსია მემკვიდრეების ინტერპრეტაციის სავალდებულოდ აღიარების შესახებ

არსებობს უთანხმოება იმის თაობაზე, არის თუ არა „თაბი‘უნის“ (მემკვიდრეები) ინტერპრეტაციები იურიდიული თვალსაზრისით სავალდებულოდ მისაღები. სამწუხაროდ, ამ საკითხის განხილვისადმი მიძღვნილი ისტორიული მასალები არ არის ვრცელი, როგორც თანამოაზრეების შემთხვევაში — აქედან ბუნებრივად გამომდინარეობს, რომ სწავლულებს, რომელთაც არ სჯეროდათ შუამავლის თანამოაზრეების ეგზეგეტიკის სავალდებულო ხასიათისა (მაგ., ალ-ლაზალნი, იბნ ჰაზმი და სხვები), არ გამოუხატავთ ინტერესი „თაბი‘უნის“ ინტერპრეტაციის ავტორიტეტულობის განსახილველად. თუმცა, სუნიტი სწავლულების უმრავლესობა დათანხმდა, რომ მემკვიდრეების „იჯმან“ (ერთსულოვანი აზრი) არის სავალდებულო მტკიცებულება (ჭუჯჯა).

„თაბი‘უნი“ არის „თაბი‘ის“ მრავლობითი ფორმა. სიტყვა „თაბი“ არის აქტიური მიმღეობა, რომელიც მომდინარეობს სახელზმნიდან „თაბა‘ა“, რაც ნიშნავს „გაყოლას“. ამგვარად, „თაბი‘ი“ ნიშნავს ადამიანს ან თაობას, რომლებიც ერთმანეთს ენაცვლებიან, წასულს ცვლის ახალი; ვინმე ან თაობა, რომელიც მისდევს ან ენაცვლება წინას - მიმდევარი, მემკვიდრე. ფორმალური

თვალსაზრისით, „თაბი“ აღნიშნავს მუსლიმს, რომელსაც არ ჰქონია პირდაპირი კონტაქტი შუამავალ მუჰამადთან (ს.ა.ს) (არ უხილავს იგი), მაგრამ ჰქონდა უშუალო კონტაქტი მის ერთ-ერთ კომპანიონთან (შეხვედრია მას) და გარდაიცვალა, როგორც მუსლიმი.¹⁹ „თაბი‘უნი“, ან მემკვიდრეები მიიჩნევიან ისლამის მეორე თაობად და თანამოაზრეების საუკეთესო მიმდევრებად.

თუ სუნიტი მკვლევარები აღიარებდნენ ინტერპრეტაციას ან რელიგიური ფათვას ცალკეული მემკვიდრისა, აბუ ჰანიფას, სჯერა, რომ მემკვიდრეების ინტერპრეტაციები და მათი რელიგიური ბრძანებულებები არ არის სავალდებულო. ეს მხოლოდდამხოლოდ იმის გამოა, რომ მათ არ მიეცათ შანსი ეხილათ შუამავალი ან ყოფილიყვნენ გამოცხადების მოწმენი. იბნ თაჰმიჯა მხარს უჭერს ამ მოსაზრებას, მაშინ როცა აბუ ჰაჰანისთვის „თაბი‘უნის“ ინტერპრეტაციაზე დათანხმება ინტელექტუალური და მეცნიერული თვითმკვლელობაა.²⁰ მეორე ჯგუფში, ზოგიერთი გადმოცემის მიხედვით, შედიან აჰმად იბნ ჰანბალისა და მალიქის მიმდევარი რამდენიმე სამართალმცოდნე, რომელთაც სწამდათ, რომ უშუალო მემკვიდრეების ინტერპრეტაციები სავალდებულოა.²¹ თუმცა, თანამედროვე ჰანბალიტი იურისტს, აბდ ალლაჰ იბნ მუჰსინ ალ-თურქს და ჰანბალიტი სამართალმცოდნეების უმეტესობას მიაჩნდათ, რომ ყველაზე სარწმუნო

¹⁹. Ibn Kathir, Al-Baith al-Hatip fi Ikhtishar Umul al-Hadis (Beirut, Dar al- Fikr, 1967), p. 78.

²⁰. Ibn Taymiyyah, Muqaddimah fi Usul al-Tafsir, p. 105.

²¹. Muhammad Abu Zahrah, Al-Mujizhah al-Kubra: Al-Qur’an (Beirut: Dar al-Fikr al-Arabi, n.d.) p. 513. Ibn Kathir, Tafsir Ibn Kathir, vol. 1, pp. 412-413.

ცნობა, მიღებული აჰმად იბნ ჰანბალისაგან, მიუთითებს იმაზე, რომ „თაბი‘უნის“ მოსაზრებები არ არის სავალდებულო.

განსხვავებები „თაბი‘უნის“ მიერ ყურანის ინტერპრეტაციებში

„თაბი‘უნები“ განსხვავდებიან ხუთ საკვანძო სფეროში: ფიკჰი, თეოლოგია, ყურანის ისტორიული პერსონაჟები, ლინგვისტიკა და ყურანის ფრაზები. რაც შეეხება ფიკჰის სფეროს, აიების სამართლებრივი შედეგების საკითხებში განსხვავებები შეიძლება განპირობებული ყოფილიყო ამ აიების განსხვავებული გაგებით, ცოდნის ნაკლებობით შუამავლის გამონათქვამების შესახებ მოცემულ საკითხებზე, ან სუსტ ჰადისზე დამოკიდებულებით. მაგალითისთვის ავიღოთ მე-2 სურის 196-ე აია, რომელშიც ჩანს სპეციფიკურ საკითხზე შუამავლის ნათქვამის არასწორად გაგება: **„აღასრულეთ „ჰაჯი“ და „უმრა“ ალლაჰისათვის. ხოლო თუ (თქვენსუნებურად) ბრკოლდებით მაშინ (გაგზავნეთ) ყურბანთაგანი, რაც თქვენ გეიოლებათ, და არ მოიპარსოთ თავნი თქვენნი ვიდრე არ მიაღწევდეს ყურბანი შენირვის ადგილამდე...“** ჰადისში შუამავალმა დააკონკრეტა (ჰადისი დაზუსტებულია ალ-ბუხარისა და მუსლიმთან), თუ რამდენი დღე უნდა იმარხულო და რამდენი გაჭირვებული ადამიანი უნდა გამოკვებო, როდესაც მავანს, რაიმე მიზეზიდან გამომდინარე ხელი, ეშლება ჰაჯისა და უმრას აღსრულებაში. თუმცა, ჩვენ ვხედავთ, რომ „თაბი‘უნები“ განსხვავდებიან მარხვის დღეების რაოდენობითა და იმ გაჭირვებულ ადამიანთა რიცხვის თვალსაზრისით, რომელ-

თაც უნდა დაეხმაროს ერთი ადამიანი.

გარდა ამისა, არსებობს ყურანის ცნობები ცალკეულ პიროვნებებზე, რომელთა რეალური სახელებიც არ არის მოცემული. მიუხედავად ამისა, „თაბი‘უნის“ მაინც ცდილობდნენ ამა თუ იმ გზით მოეხდინათ მათი იდენტიფიცირება (სავარაუდოდ, ეყრდნობოდნენ თორასა და ახალ აღთქმას) და არ იყო გასაკვირი მათი განსხვავებული შეხედულებები იმის თაობაზე, თუ ვინ იყვნენ ისინი. მაგალითად, ყურანში მე-2 სურის 246-ე აიაში ასეა ნათქვამი: **„ნუთუ არ გიხილავს ისრაილის შვილთა ელიტა მუსას შემდეგ, როცა (მათ) თავიანთ შუამავალს უთხრეს: მოგვივლინე ჩვენ მეფე, რომ ვიბრძოლოთ ალლაჰის გზაზე...“** ყურანში არ არის გაყდერებული ისრაელის ამ მოციქულის სახელი, მაგრამ ზოგიერთი „თაბი‘უნი“ ცდილობდა დაედგინა მისი ვინაობა.

თეოლოგია ეხება „თაბი‘უნების“ საკუთარ გაგებას ყურანის აიებისა და მის ინტერპრეტაციებს ჰადისისა და საჰაბეების მტკიცებულებებზე დაყრდნობის გარეშე. ამ ინტერპრეტაციის მაგალითის ნახვა შესაძლოა მე-4 სურის 159-ე აიაში: **„არ იქნება ღვთიურ წიგნის მფლობელთაგან (არავინ), რომ სიკვდილამდე უთუოდ არ იწამონ იგი და ყიამეთის (განკითხვის) დღეს იქნება მონმედ მათდა წინააღმდეგ“.** არაბულ ორიგინალში არსებული სიტყვა ზამირ-ის ნაცვალსახელი “ჰი”, რისი მნიშვნელობაცაა “მის” და ფრაზაში „კაბლა მავთიჰი“ (მის გარდაცვალებამდე) შეიძლება აღნიშნავდეს ინდივიდს საღვთო წიგნის ან იესოს ხალხიდან. თუ ნაცვალსახელი „ის“ ეხება ინდივიდს საღვთო წიგნის ხალხიდან, მაშინ აიას აზრი იქნება ის, რომ საღვთო წიგნის ხალხს აუცილებლად უნდა სწამდეს

იესოსი, როგორც ღვთის მოციქულისა, სანამ ის (ინდივიდი) არ მოკვდება. თუმცა, თუ ნაცვალსახელი „ის“ ეხება იესოს, მაშინ აიას მნიშვნელობა იქნებოდა, რომ „არავინაა საღვთო წიგნის ხალხიდან, მაგრამ მისი უნდა გჯეროდეს მის გარდაცვალებამდე“.

ლინგვისტიკა ეხება ინდივიდუალურ სიტყვებს ან ტერმინებს, თაბიუნებს ერთნაირად არ ესმით, მათი სხვადასხვაგვარი ლინგვისტური ცოდნიდან გამომდინარე. უფრო საინტერესო ის არის, რომ მათ ასევე სხვადასხვაგვარად ესმით ყურანის ზოგიერთი ტერმინი, რომლებიც სავარაუდოდ წარმოშობით უცხო ენებიდანაა. მაგალითად, სიტყვა „აჰ-სამად“, მოხსენებულს ყურანის 112-ე სურის მე-2 აიაში, სხვადასხვა გზებით განიმარტება: ზაჲდ იბნ ასლამი მიიჩნევს მას ალ-საჲიდად (ოსტატი); ცნობილ სწავლულს კათადას ეს ესმის, როგორც „ალ-ბჰკჷ ბა'დ ხალიკა“ (ის, ვინც აჯობა მის შემოქმედებას); 'იქრიმა იბნი ამრ იბნი ჰიშამი ხსნის მას, როგორც „ალლაჰი ლამ იახრუჟ მინჰუ შაი' ვა ლჷ ჟუტ'ამ“ (ის, ვინც არ აგდებს რაიმეს ან საჭიროებს კვებას);²² არ-რაბი' იბნ ანასი ამტკიცებს, რომ ამის მნიშვნელობაა „ალლაჰი ლამ ალიდ ვა ლამ ჟულად“ (ის, ვინც არ შობილა და არც უშვიათ);²³ დაბოლოს, მუჟჷჰი-დის, სა'იდ იბნ ჯუბაჲრის, ას-სუდისა და ალ-დაჰჰჷჰის მიხედვით, აჰ-სამად არის „ნურ ათალა'ალა'“ (შუქი, რომელიც ანათებს)²⁴. სხვა მაგალითად შეიძლება მოვიყ-

²². Ibid., vol. 7, p. 412.

²³. Ibid.

²⁴. Ibid.

ვანოთ სიტყვა აზ-ზაითუნ, რომელიც ნახსენებია ყურანის 95-ე სურის პირველ აიაში: *ქა'ბ ალ-აჰბარი* და კათადა თვლიან, რომ ის აღნიშნავს წმინდა მეჩეთს იერუსალიმში, ხოლო *მუჯაჰიდი* და *'იქრიმა* მიუთითებენ, რომ ეს არის ზეთისხილი, როგორც ეს ცნობილია.

ყურანის ფრაზები დაკავშირებულია ყურანის ტერმინებთან, რომელთა ინტერპრეტაციაც „თაბი'უნებმა“ სხვადასხვაგვარად მოახდინეს იმ ჰადისის არცოდნის გამო, რომელშიც ნახსენებია ამ ფრაზების მნიშვნელობა ან იმიტომ, რომ არ არსებობს ამ რთულ ტერმინებთან დაკავშირებული ჰადისები, რაც იწვევდა იმას, რომ ყოველი ადამიანი იყენებდა თავის პირად მოსაზრებას ან ცოდნას მნიშვნელობის განსამართლად. ამგვარად, მე-15 სურის 87-ე აიაში ფრაზა **„და ვფიცავ, გიბოძეთ (მუჰამად) შენა შვიდი განმეორებადი (აია) და დიდი ყურანი“**. სხვადასხვაგვარად არის ინტერპრირებული. იბნ 'აბბასის მოსწავლეებისთვის, განსაკუთრებით *მუჯაჰიდის*, სა'ნდ იბნ ჯუბაჰრის და *ალ-დაჰჰანჯისთვის*, ისე როგორც მათი მასწავლებლის იბნ 'აბბასისთვის, ეს ნიშნავდა ყურანის შვიდ, ყველაზე გრძელ თავს. სხვა მხრივ, *ალ-ჰასან ალ-ბასრის*, *კათადას* და საბოლოო ჯამში, *მუჯაჰადასათვის* (რომელიც თავდაპირველად პირველ მოსაზრებას უჭერდა მხარს) *ალ-საბ'ალ-მათანი* ნიშნავდა მხოლოდ *ალ-ფათიჰას* (ყურანის პირველ სურას). ისინი იმომებენ *ალ-ბუხარისთან* მოძიებულ ჰადისს ამ ინტერპრეტაციის მხარდასაჭერად, მაშინ როცა წინა მოსაზრების ავტორები არ ეყრდნობოდნენ არცერთ ჰადისს.

**„თაზი‘უნის“ „თაფსნირის“ ძირითადი დახასიათება,
წყაროები და მეთოდოლოგია**

იმ მტკიცებების მიუხედავად, რომ ზოგიერთმა „თაზი‘უნმა“, როგორცაა *მუჯანჰიდი*, სა'ნდ იბნ ჯუბაჰრი და სხვები, დაწერა ყურანის განმარტებები, მათი ტექსტები არ ეხებოდა ყურანის ყველა აიას. ზოგადად რომ ვთქვათ, „თაზი‘უნის“ „თაფსნირი“ იყო მარტივი და ნათელი. მასში შეტანილი იყო ძალიან ცოტა პოეტური ციტატა ყურანის ტექსტის განსაზღვრისთვის და ასევე აკლდა გრამატიკული ანალიზი. მათგან ზოგიერთმა, მაგალითად კათადამ, წარმოადგინა ზოგიერთი აიას რიტორიკული და ლინგვისტური დაკვირვება. მათ ასევე განმარტეს ცალკეული სიტყვების მნიშვნელოვანი რაოდენობა (რომელთა რაოდენობა და გამოყენების მიზნები ამ კვლევის ამოცანის ფარგლებს სცდება).²⁵

„თაზი‘უნები“ თავიანთ ეგზეგეტიკაში ძირითადად იყენებდნენ სამ წყაროს. ერთი იყო ყურანი. მეორე წყარო იყო „საჰაბა“, რომელსაც მემკვიდრეები ფართოდ ეყრდნობოდნენ თავიანთ ეგზეგეტიკაში. მესამე წყარო იყო დამოუკიდებელი აზრი. ყურანის ინტერპრეტაციისას გამოყენებული კიდევ ერთი წყარო იყო „*ისრა'ნლიჰათ*“, რომელსაც განსაკუთრებით მიმართავდნენ იბნ 'აბბასის სტუდენტები.

მუსლიმი სწავლულები იყოფიან ორ ჯგუფად „თაზი‘უნის“ ეგზეგეტიკის სავალდებულოდ ავტორიტეტულად აღიარების თვალსაზრისით. უმრავლესობას სწამს, რომ მათი განმარტებები არ უნდა იყოს „ჭუჭუჭა“,

²⁵. Sahih Al Buhari“, vol. 4, pp. 123-170.

(უდავო მტკიცებულება) რადგან ისინი არ შეხვედრიან შუამავალს პირადად ან არ უნყიან გამოცხადებასთან დაკავშირებულ პირობებს.

სხვები მიიჩნევენ, რომ „თაბი‘უნის“ ეგზეგეტიკური ნაშრომები დაფუძნებულია ცოდნაზე, რომელიც მათ მიიღეს საჰაბეებისგან. აქედან გამომდინარე, მათ აქვთ „საჰაბას“ ნაშრომების, როგორც სავალდებულოდ მისაღების, თანასწორი სტატუსი, რამდენადაც „თაბი‘უნის“ მიერ მოპოვებული ნებისმიერი ცოდნა იქნებოდა იგივე, რაც მათი მასწავლებლებისა იყო.

ამასთანავე, საბოლოო ჯამში, როგორც ჩანს, ორივე მხარის მიერ წარმოდგენილი „თაბი‘უნის“ ეგზეგეტიკის სავალდებულოდ მიღებასთან დაკავშირებული დასაბუთებები და მიზეზები ნაკლებადაა დამოკიდებული სქოლასტიკურ მონაცემებზე, არამედ ეფუძნება მხოლოდ ფაქტებს ან იმ ადამიანების დამსახურებებს, რომლებიც ცხოვრობდნენ შუამავლის დროს და ჰქონდათ მასთან კონტაქტი.

თავი მემკვსე
 მოსაზრებაზე დაფუძნებული
 „თაფსირი: ათ-თაფსირ ბი-რ-რა‘ე“

არაბული ლექსიკონის მიხედვით სიტყვა „რა‘ე“ არის სახელზმნა. მას აქვს მრავალი სხვადასხვა მნიშვნელობა, რაც შეიძლება ითარგმნოს, როგორც თვალებით დანახვა, გონებით აღქმა, გამოხატვა, ვარაუდი.²⁶ ისეთი მუსლიმი გრამატიკოსებისა და ენათმეცნიერების აზრით, როგორებიც არიან იბნ ჰიშამ ალ-ანსარნი და იბნ მწლიქი, სიტყვა „რა‘ა“ წარმოსდგება სიტყვისაგან „რა‘ე“, და არის გარდამავალი ზმნა, რომელიც იღებს ერთ ან ორ პირდაპირ ობიექტს. თუ ეხება ერთ პირდაპირ ობიექტს, ეს ნიშნავს თვალებით დანახვას, ანუ „რა‘ეთუ ზაიდ“ ნიშნავს „მე ვხედავ ზაიდს“ (სიტყვასიტყვით) (ჩემი) თვალებით. თუ საქმე ეხება ორ პირდაპირ ობიექტს, ეს ნიშნავს გონებით დანახვას ან ვარაუდს,²⁷ ანუ „რა‘ეთუ ალლჰჰ აქბარ მი ნ ქულლი შაე“, სიტყვასიტყვით ნიშნავს „მე დავინახე ყოველივეზე დიადი ღმერთი, ან მე მჯერა, რომ ღმერთი ყოველივეზე დიადია.“ აქ ზმნა „რა‘ე“ ნიშნავს რწმენას, რადგან ის ეხება ორ პირდაპირ ობიექტს.

ტერმინ „რა‘ას“ ყურანში ვხვდებით სხვადასხვა ფორმით (წარსული, აწმყო და სახელზმნა), ერთი და იგივე ლექსიკურნი მნიშვნელობის გამოსახატავად. მაგალითად, მე-6 სურის 76-ე აიაში: **„და როდესაც მას ღამე**

²⁶ Ibn Manzur, Lisan al-Arab (Beirut: Dar Shadir, n.d.), vol. 14, pp. 299-300.

²⁷ Jamal al-Din Abu Muhammad ibn Abd Allah ibn Yusuf ibn Hisham al-Ansari, Al-Tashrih alal Tavhid, eds., Majmu‘ah min al ‘ulama’ (Beirut: Dar al-Fikr, n.d.), vol. 1, p. 26.

გადაებურა, დაინახა ვარსკვლავი....“- ტერმინი „რა’ვ“ (მან დაინახა) გამოიყენება თვალთ ადმორენის მნიშვნელობით.²⁸ ხოლო მე-8 სურის 48-ე აიაში: **„... მე უთუოდ ვხედავ, რასაც ვერ ხედავთ თქვენ...“**, სიტყვა „რა’ვ“ იხმარება თვალეებით შეხედვის მნიშვნელობით. შუამავლის ჰადისებში სიტყვა „რას“ გამოიყენებას ორი მნიშვნელობით მოვიძიებთ: პირველი, როგორც პირადი აზრი, და მეორე, როგორც იჯთიჰადის (პირადი ძალისხმევა) ექვივალენტი. კომპანიონების დროს, სიტყვა „რა’ვ“ ასევე გამოიყენებოდა ორი განსხვავებული მნიშვნელობით: პირველი, როგორც დამოუკიდებელი პირადი აზრი ყურანისა და შუამავლის ტრადიციის მკაფიო მითითების არარსებობის პირობებში, და მეორე, როგორც „კიჰანის“ (დასკვნა ანალოგიის საფუძველზე) ექვივალენტი.

„თაბი’უნის“ ეპოქის დროს, ისლამში სხვადასხვა პოლიტიკურ-თეოლოგიური ჯგუფების ჩამოყალიბებას მოჰყვა ტერმინ „რა’ვს“ ისეთი ეგზეგეტიკური კონოტაციის წარმოქმნა, რომელსაც სექტანტური ხასიათი ჰქონდა ან ბიდ’ა (დაუშვებელი სიახლე) იყო. აქედან გამომდინარე, „ბი-ლ-რა’ვს“ ეგზეგეტიკა, საბოლოო ჯამში, აღნიშნავდა ყურანის ისეთ ინტერპრეტაციას, რომლის საფუძველიც არ არსებობდა შუამავლის ჰადისებში და მისი თანამოაზრეების შესახებ გადმოცემებში. ამგვარად, „რა’ვ“ გახდა დამამცირებელი ტერმინი ეგზეგეტიკასთან მიმართებაში. ერთხელ ‘უბაჲდ ალლჰჰს, ‘უმარ იბნ-ხატტაბის შვილიშვილს, ჰკითხეს მისი აზრი ზაჲდ იბნ ასლამის შესახებ (გამოჩენილი მედინელი ეგზეგეტიკოსი მემ-

²⁸. Ibid., vol. 3, p. 397.

კვიდრეებიდან). მან უპასუხა: „*მე ვერ ვხედავ მასში ვერაფერს ცუდს იმის გარდა, რომ ის აკეთებს ყურანის ინტერპრეტაციას პირადი მოსაზრების გამოყენებით*“.²⁹ მიუხედავად ზემოხსენებული მნიშვნელობისა, ზოგადად რომ ვთქვათ, ტერმინი „რა'ე“ გამოყენებული იყო იჯთიჰადის, პირადი აზრის, „კიჰანის“ და რწმენის (ი'თიკანდ) აღსანიშნავად.

„ათ-თაფსნრ ბი-რ-რა'ე“ გამოიყენება ყურანის იმ ტექსტის განსამარტად, რომელიც არ არის დამოკიდებული ჰადისზე, არამედ იყენებს ინტელექტს (გონების გამოვლენა), რათა ჩანვდეს ღვთის სიტყვას და დაფუძნებულია არაბული ენის სანიმუშო ცოდნასა და „თაფსნრის“ პრინციპების განსახორციელებაზე.³⁰ ყურანის ნებისმიერ განმარტებას, რომელიც შეესაბამება ამ მოსაზრებას, ეწოდება „ათ-თაფსნრ ბი-რ-რა'ე ალ-მაჰმუდ ან ალ-მამდუჰჰ, ანუ „სანაქებო განმარტება“. თუმცა ყურანის ნებისმიერ განმარტებას, რომელიც არ შეესაბამება ამ განსაზღვრებას, ფორმალურად ეწოდება „ათ-თაფსნრ ბი-რ-რა'ე ალ-მაჰმუჰ, ანუ „ნაკლის მქონე განმარტება“.³¹ ამგვარად, „ათ-თაფსნრ ბი-ლ-რა'ე ალ-მაჰმუჰ“ განისაზღვრება, როგორც ეგზეგეტიკა „თაფსნრის“ წყაროების, შარიათის საფუძვლიანი ცოდნის და არაბული ენის სანიმუშო ფლობის გარეშე. ამიტომაც, ისლამური თვალთახედვიდან რომ ითქვას, „ათ-

²⁹ Ibid., vol. 3, p. 397.

³⁰ Muhammad ibn Abd al-Rahman ibn Abd al-Rahim al-Mubarakpuri, Tuhfatal-Ahwadhi bi Sharh Jami al-Tirmidhi, ed., Abd al-Rahman Uthman, (Beirut: Dar al-Fikr, n.d.), vol. 1, pp. 270-80.

³¹ Al-Ghazali, Ihya Ulum al-Din, vol. 1, p. 292.

თაფსნრ ბი-რ-რა'ე იყოფა ორ კატეგორიად: „აღ-თაფსნრ ბი-რ-რა'ე აღ-მაჰმუდ და ათ-თაფსნრ ბი-რ-რა'ე აღ-მაჰმუშ“. სუნიტ სწავლულებს შორის, რომლებიც უარყოფენ „ათ-თაფსნრ ბი-რ-რა'ე აღ-მაჰმუშ“, არის სამი გამოჩენილი მეცნიერი: ატ-ტაბარნ, აღ-ლაზნლნ და იბნ თაჰმიჰა.

ატ-ტაბარნს სჯეროდა, რომ ყურანის ინტერპრეტაცია მხოლოდ ოთხი გზით უნდა იყოს მიღწეული: პირველი, არსებობს რამდენიმე აია, რომელთა გაგებაც შესაძლებელია მხოლოდ შუამავლის მიერ მოცემული ახსნით; მეორე, ზოგიერთი აიას ინტერპრეტაციის გაგება მხოლოდ თავად ღმერთს შეუძლია; მესამე, იმის გაგება, რომ არსებობს აიები, რომელთათვისაც უმეცრება არ არის ნებადართული და არც ეპატიებათ; და მეოთხე, ზოგიერთი აიას ინტერპრეტაციის გაგება მოითხოვს მხოლოდ მეცნიერულ ცოდნას.³² აღ-ლაზნლნ მიიჩნევდა, რომ ყურანი შეიცავდა ფარულ მნიშვნელობებს, რომლებიც შეიძლებოდა არასწორად გაგებულყო თუ მხოლოდ პირდაპირ ლიტერატურულ არაბულ ენას დაეყრდნობოდნენ (ღია მნიშვნელობა - „ზნჰირ“). ამიტომაც ნებისმიერი, ვისაც არ ესმის ლიტერატურული არაბული, გამოიყენებს პირად მოსაზრებას ფარული მნიშვნელობების ასახსნელად. აქედან გამომდინარე, ის ამტკიცებდა, რომ ჰადისები აუცილებელია ყურანის პირდაპირი და კონკრეტული მნიშვნელობის გაგებისა და ახსნისთვის. რო-

³². Ibn Taymiyyah, Majmu Fatawa Shaykh al-Islam Ahmed ibn Taymiyyahh, ed., Ahmed Abd al-Rahman ibn Muhammad ibn Qasim al-Najdi al-Hanbali,(Makkah: Mabaḥah al-Nah'ah al-Hadīthah, 1404 / 1983), vol. 13, p. 471.

გორც ჩანს, იბნ თაჰმიჯა ეთანხმებოდა „ათ-თაფსირ ბირ-რა'იჲ ალ-მაჰმუდს“, მაგრამ სჯეროდა, რომ ისინი, ვინც თანამოაზრეებისა და მემკვიდრეებისგან განსხვავებულ ყურანის ინტერპრეტაციის სხვა მეთოდს იყენებდნენ, ცდებოდნენ.

შუამავლისა და პირველი ორი ხალიფას (აბუ ბაქრისა და 'უმარის) დროს, ტერმინი „რა'ი“ არ შეიცავდა არანაირ უარყოფით კონოტაციას. ის გაგებული იყო, როგორც პირადი აზრი და ანალოგიით განსჯა. მესამე ხალიფას, 'უსმანის მკვლევლობის შემდეგ, როდესაც მუსლიმებს შორის შიდა განხეთქილება მოხდა, ზოგადად თითოეული ჯგუფი, მათ შორის აბუ ბაქრის და 'უმარს მხარდამჭერები, იყენებდნენ ყურანს საკუთარი პერსპექტივის მხარდასაჭერად. ამასთანავე, ისტორიულად აზროვნების განსხვავებული სკოლები ჩამოყალიბებით სხვადასხვა თეოლოგიური ან პოლიტიკური განსხვავებების შედეგად, სამწუხაროდ, „თაფსირი“ ჩათრეული აღმოჩნდა პოლემიკაში, რასაც მოჰყვა ობიექტურობის გარდაუვალი დაკარგვა.

კრიტიკულმა ხედვამ „არ-რა'ის“ ოპონენტებისა და მხარდამჭერების არგუმენტებზე, აჩვენა, რომ ზოგიერთ არგუმენტს ესაჭიროებოდა უფრო მეტი მხარდაჭერა, როდესაც სხვა არგუმენტები არარელევანტურად ჩაითვალა. მაგალითად, „რა'ის“ ოპონენტებმა შეეძლოთ მე-16 სურის 44-ე აიას ციტირება: **„...შენ (მუჰამმედ) გარდმოვივლინეთ (ღვთიური) წიგნი (ყურანი) რათა ნათლად განუმარტო ხალხს, ის რაც, რომ მათდამი იქნა გარდმოვლენილი, რამეთუ (ეგება) დაფიქრებულიყვნენ“**, მათ მიერ „რა'ის“ აკრძალვის დასასაბუთებლად. ჩემი აზრით, ეს

არგუმენტი სუსტია. არსებითად, შუამავალს არ აუხსნია მთელი ყურანი, მისი უმეტესი ნაწილიც კი, და მისმა თანამოაზრეებმა გამოიყენეს პირადი მოსაზრებები ზოგიერთი აიას განსამარტად. მაგრამ, ნებისმიერ შემთხვევაში, სწავლულების ძირითადი პოზიცია არის ის, რომ „ათ-თაფსნრ ბი-რ-რა'ე“ („ათ-თაფსნრ ბი-ლ-რა'ე ალ-მაჭმუდ-ის კატეგორიის ჩარჩოებში) დასაშვებია გარკვეულ პირობებში იმ ადამიანებისთვის, ვინც ფლობს შესაბამის წყაროებზე დაფუძნებულ სათანადო ცოდნას.

თავი მეშვიდე ყურანის თანამედროვე ინტერპრეტაციის ტენდენციები

1750 წლიდან მე-20 საუკუნის შუა ხანებამდე სულ უფრო მეტად ვლინდებოდა მუსლიმური სამყაროს ოკუპაცია და დაკნინება. ცივილიზაცია, დასავლეთის კულტურული და პოლიტიკური გავლენით, უკიდურესად ღრმად იჭრებოდა მუსლიმების ცხოვრების ყველა ასპექტში - სოციალურად, პოლიტიკურად, განათლებით, კულტურითა და ეკონომიკით. ამ ტალღის შეჩერების მიზნით, წარმოიშვა ალორძინების სხვადასხვა იდეა და რეფორმატორული მოძრაობა ისლამური იდენტობის აღდგენისა და განმტკიცებისათვის, რისი მაგალითიცაა ინდოეთი და ეგვიპტე. ამ მოძრაობათაგან ზოგიერთი ცდილობდა მიზნების მიღწევას რაციონალური, ინტელექტუალური და სამეცნიერო მიდგომების გამოყენებით ისლამის, როგორც ცხოვრების გზის ინტერპრეტირებისთვის. აქედან გამომდინარე, დღის სინათლე იხილა ახალმა ტენდენციებმა ზოგადად ისლამურ ლიტერატურაში და კონკრეტულად „თაფსირში“, განსაკუთრებით ინტელექტუალურ, მეცნიერულ, რიტორიკულ, ფილოლოგიურ, ტრადიციულ და ბუნების ისტორიაში.

ინტელექტუალური მიდგომის დამცველების მიზანია მუსლიმების გამოფხიზლება, რათა შეიცნონ, რომ ყურანის ზეგარდმოვლენა, პირველ რიგში, მოხდა ადამიანების სახელმძღვანელოდ და რომ ის ასწავლის კაცობრიობას, თუ როგორ უნდა მიაღწიონ წარმატებას ამქვეყნიურ და იმქვეყნიურ ცხოვრებაში. ამრიგად, ყურანი

წარმოდგენილია, როგორც პასუხი კაცობრიობის ყველა სულიერ თუ ცხოვრებისეულ პრობლემაზე. მუსლიმებმა მხოლოდ ყურანში უნდა ეძიონ ყველა მათი პრობლემის გადაწყვეტა მათი ცხოვრების ნებისმიერ სფეროში: იქნება ეს სოციალური, ეკონომიკური, პოლიტიკური, ყოველდღიური საქმეები თუ სხვა. ამ მიდგომის თანახმად, მუსლიმებმა უნდა გაიგონ ყურანი, როგორც სახელმძღვანელო წიგნი, რომელიც გამოყენებული უნდა იყოს იმის მიხედვით, თუ როგორ აღიქვამენ მუსლიმები საკუთარ პრობლემებს თანამედროვე სამყაროში.

ამ ტენდენციის ყველაზე პოპულარული ნიმუშია დიდი მოცულობის ნაშრომი „თაფსირ ალ-კურ’ან ალ-ჰაქიმის“, რომელიც ჩვეულებრივ მოიხსენიება, როგორც „თაფსირ ალ-მანარი“. „თაფსირ ალ-მანარი“ შეიცავს სხვადასხვა ინტერპრეტაციებსა და წინადადებებს, დაწყებული შუამავლის, ასევე მისი თანამოაზრეების ინტერპრეტაციით, გაგრძელებული უშუალო შთამომავლებით და ლინგვისტური მოსაზრებებით, როგორებიცაა რიტორიკა, ციტატები ებრაული და ქრისტიანული წყაროებიდან და სამართლებრივი საკითხებით. ზოგადად, შეიძლება ითქვას, რომ ეს ნაშრომი კარგად მიიღო მუსლიმურმა სამყარომ.

თანამედროვე სამყაროს სამეცნიერო მიღწევების გამო, სამეცნიერო მიდგომა მტკიცედ უჭრს მხარს ყურანის გაგებას თანამედროვე მეცნიერების შუქზე — უფრო მეტად, ვიდრე იურისპრუდენციის მიდგომის საფუძველზე. ამ ტენდენციის ერთ-ერთი გამორჩეული საკვანძო ნაშრომია „ალ-ჯავჰჰირ ფი თაფსირ ალ-კურ’ან ალ-ქარბ“ (წმინდა ყურანის თაფსირის მარგალიტები),

რომლის ავტორია *შეიხ ჯავჰარ ტანტავი* (გ.1940). ტანტავიმ განაცხადა, რომ მეცნიერული მიდგომა ყურანის ინტერპრეტაციისთვის დაფუძნებული იყო ინდივიდებზე, ხოლო იურისპრუდენციის შემთხვევაში ეს ასე არ იყო. ამგვარი მიდგომით, ის ღიად დაესხა თავს იურისტებს იმის გამო, რომ მათ ვერ შეძლეს ჩაერთოთ მეცნიერული მიდგომა. თანამედროვე სწავლულებს ტანტავის მეთოდოლოგია დიდი ენთუზიაზმით არ მიუღიათ. *სუბჰი ალ-სალიჰმა, იენსენმა* და *სხვებმა* გააკრიტიკეს იგი, მათი აზრით, გადაჭარბებული ყურადღებისთვის სამეცნიერო მოსაზრებებისადმი და სხვა იდეებისთვისაც იმდენად, რომ მისი ნაშრომი არ შეიძლებოდა ჩათვლილიყო ჭეშმარიტ ეგზეგეტიკად.³³

რიტორიკული მიდგომის სტილი ატარებს რიტორიკულ ხასიათს. ამიტომ დიდი ყურადღება ეთმობა უშუალოდ სოციოლოგიურ მოსაზრებებს. *საიდ კუტბის* ნაშრომი „*ფი ზილალ ალ-ყურანი*“, რომელიც კაიროში გამოქვეყნდა რვა ტომად, არის ასეთი მიდგომის ცნობილი მაგალითი. მის შესავალ ნერილში *საიდ კუტბი* აცხადებს, რომ მუსლიმური თემისა და კაცობრიობის პრობლემების მოგვარება მხოლოდ ყურანის სწავლებითა და პრაქტიკული გამოყენებითაა შესაძლებელი, უბრალოდ იმიტომ, რომ ყურანი იყო წიგნი, რომლის ზეგარდმოვლენა მოხდა, უპირველეს ყოვლისა, კაცობრიობის წინამძღოლობისთვის ბედნიერებისა და მშვიდობის მისაღწევად.³⁴ ნაშრომი „*ფი ზილალ ალ-კურ’ან*“ ფართოდაა

³³. Subhi al-Salih, *Mabahith fi Ulum al-Qur’an*, 2nd edn., (Beirut: Dar al-Malayin, 1986), p. 297.

³⁴. Sayyid Qutb, *Fi Zilali al-Qur’an*, 10th edn., (Beirut: Dar al-Shuruq, 1982/1400),

აღიარებული მუსლიმების მიერ მთელს მსოფლიოში უბრალოდ იმიტომ, რომ ის ფოკუსირებას ახდენს სოციალურ პრობლემებზე, რომელთა წინაშეც მის დროში მუსლიმები იდგნენ.

ფილოლოგიური მიდგომის მიხედვით, ყურანი გაგებული უნდა იყოს არაბულ ენის საშუალებით, რადგან მისი ზეგადმოვლენა არაბულ ენაზე მოხდა. ამ მიდგომის თანახმად, მავანმა უნდა იცოდეს ყურანის ქრონოლოგიური თანმიმდევრობა და ტექსტის ზეგადმოვლენის დროსა და ადგილთან დაკავშირებული გარემოებები. მიუხედავად იმისა, რომ არ არსებობს „თაფსირის“ სრული ნაშრომი, რომელიც გამოხატავს ამ ტენდენციას, მაინც არის ერთი არასრული ნაშრომი, რომელიც ემსახურება ამ მიზანს. ეს ნაშრომი, სახელწოდებით „თაფსირ ალ-ბაჰან ლი-ლ-კურ'ან“ დაწერა აიშა ბინთ აბდ არ-რაჰმან აშ-შატიმ, რომელიც უფრო ცნობილია ბინთ აშ-შატის სახელით. მისი „თაფსირი“ იყო აღწერილი მანა ალ-კატტანის მიერ, როგორც მისაღები ძალისხმევა. თუმცა, ის გარკვეულ შეშფოთებას გამოთქვამს ამ მეთოდის ნაკლოვანებებთან დაკავშირებით, რაც ეხება ყურანის მეცნიერებების ზოგიერთ ასპექტს, სასწაულების ჩათვლით, რომლებიც დაკავშირებულია ყურანის კანონებთან და საბაზისო პრინციპებთან.³⁵

ტრადიციული მიდგომა დიდწილად ეფუძნება კლასიკურ „თაფსირსა“ და ლიტერატურას, მაგრამ ის ასევე ეხება თანამედროვეობის ზოგიერთ საკითხს. ამ მიმარ-

vol. 1, pp. 11-16.

³⁵. Al-Qattan, Manna ibn Khalil, Mabahith fi Ulum al-Qur'an (Cairo: Maktabat Wahba, 1981), p. 375.

თულების წარმომადგენლები არიან *შეიხი მუჰამმად ჯამალ ალ-დინ ალ-კასიმი (1866-1914)* ნაშრომით „*მაჰჰსინ ათ-თა'ვილ*“ და *მუჰამმად ათ-თაჰირ იბნ აშური*, ავტორია ასევე ცნობილი ნაშრომისა „*ათ-თაჰირ ვა ათ-თანვირ*“. ეს თხზულება, თავისი ბუნებით, უაღრესად ყოვლისმომცველია და მიდგომის თვალსაზრისით ტიპური კლასიკურია. იგი თავისუფლად შეიძლება აღინეროს, როგორც „ენციკლოპედია“.

მუჰამმად აზ-ზაჰაბი (1915-1977) აღწერს მიდგომას, რომელიც ფოკუსირებულია ბუნების ისტორიაზე, როგორც განგომილებისთვის ერთ-ერთ რჩეულზე და მათ მიერ გამოყენებულზე, მაშინ როცა იანსენი მას ბუნების ისტორიის მიდგომად მოიხსენიებს. ტენდენცია ამტკიცებს, რომ ყველა თაფსირული ლიტერატურა უსარგებლოა. ის უარყოფს კიდევ ყურანისა და ჰადისის ზოგიერთ დამკვიდრებულ პრინციპს, ასევე მოციქულების იბრაჰიმის, მუსას, ისას, სულეიმანისა და ა.შ. სასწაულებს, იმის პრეტენზიის განცხადებით, რომ წარმომადგენს ყურანის გაგების ახალ მეთოდს. მისი ერთ-ერთი გამორჩეული წარმომადგენელია *მუჰამმად აბუ ზაჰდი*, რომელმაც დაწერა მეტად საკამათო ნაშრომი - „*ალ-ჰიდაია ვა ალ-ირფან*“. ალ-აზჰარის უნივერსიტეტმა ამ ნაშრომის კონფისკაცია მოხდინა, მისი ავტორი რჯულგანდგომილად და გამოსცა ფათვა მისი შინაარსის უარსაყოფად.³⁶

³⁶. Muhammad Husayn al-Dhahabi, *Al-Tafsir wa al-Mufasssirun*, 1st edn., (Cairo: Dar al-Kutub al-Hadithah, 1961/1381), vol. 2, pp. 500-9.

დასკვნა

ყურანის „თაფსირს“ (ეგზეგეტიკას) ხანგრძლივი ისტორია აქვს. მისი მიზანია გამოააშკარავოს ყურანის ნამდვილი აზრი. მუფასსირების (ეგზეგეტიკოსების) ყოველი თაობა უდგებოდა „თაფსირს“ მხოლოდ იმ ეპოქის, რომელშიც ისინი ცხოვრობდნენ დროის სულისკვეთების, ადგილისა და პირობების პერსპექტივებიდან გამომდინარე. ყურანის ინტერპრეტაცია დაიწყო მუჰამად შუამავლის, უზენაესი ეგზეგეტიკოსის მიერ, რომელმაც წარმოადგინა ზუსტი და მკაფიო განმარტებები. მისი გარდაცვალების შემდეგ, თანამოაზრეები თვლიდნენ, რომ მათ ჰქონდათ ღვთაებრივი მოვალეობა, გაეგრცელებინათ და ესწავლებინათ ყურანი და მისი ინტერპრეტაცია მუსლიმების მომდევნო თაობებისთვის. დროთა განმავლობაში ჩამოყალიბდა ყურანის ინტერპრეტაციის ოთხი ძირითადი სკოლა.

თითოეულმა ამ სკოლამ წარმოშვა მთელი რიგი ინტერპრეტაციის დიდად დაფასებული ავტორიტეტებისა. „თაბი‘უნის“ ეპოქის განმავლობაში ინტერპრეტაციის მეთოდი და ხასიათი არ იყო განსხვავებული კომპანიონების მეთოდებისაგან. მოგვიანებით თანამოაზრეებისა და მემკვიდრეების „თაფსირი“ გახდა მწვავე დებატების საგანი სწავლულთა შორის, რომლებიც კონცენტრირებულნი იყვნენ იმაზე, იყო თუ არა მათი „თაფსირი“ სავალდებულო მტკიცებულება (ჰუჯჯა ან ჰუჯჯიჰა), საკითხი, რომელსაც მომავალში შარიათის დონეზე ექნებოდა შედეგები. მათი არგუმენტები, ვისაც მიაჩნდა, რომ თანამოაზრეების „თაფსირი“ იყო სავალდებულო

მტკიცებულება, უმეტესობა დაფუძნებული იყო კომპანიონების დამსახურებაზე, ვინაიდან მათი არგუმენტები, ვინც სხვაგვარად ფიქრობდა, ეფუძნებოდა ტექსტურ მტკიცებულებებსა და ინტელექტუალურ ანალიზს.

ისლამის პირველი საუკუნის განმავლობაში არ არსებობდა „თაფსირის“ ამომწურავად ყოვლისმომცველი ნაშრომი, რომელიც შეეხებოდა ყურანის მთელ ტექსტს. ამ ტიპის ერთადერთი ცნობილი შემორჩენილი კომენტარი არის ატ-ტაბარის „ჯამი‘ა ალ-ბაჰან ‘ან თა’ვილ ალ-კურ’ან“. ჰიჯრით მეოთხე საუკუნის შემდეგ, ყურანის ეგზეგეტიკის სფეროში სფეროში მოხდა სამი ძირითადი ცვლილება: გადაუმონმებელი განცხადებების გამოყენება, სპეციალიზაციის ეპოქა და გასაკიცხი ინტერპრეტაცია ანუ „თაფსირ ალ-ბიდ‘ა“. ამ ცვლილებებმა შესაბამისად განაპირობა ყურანის ინტერპრეტაციის სფეროში შემდგომი ორი მნიშვნელოვანი ცვლილება: „ათ-თაფსირ ბი-ლ-მა‘სურ“ და მისი ბუნებრივი მოწინააღმდეგე „ათ-თაფსირ ბი ალ-რა‘ე“, როგორც ორი განსხვავებული სფერო. სხვადასხვა სწავლულებმა შემდგომ ეს უკანასკნელი ორ კატეგორიად დაყვეს: „ათ-თაფსირ ბი-ლ-რა‘ე ალ-მაჰმუდ“ და „ათ-თაფსირ ბი-ლ-რა‘ე ალ-მაჰმუდ“.

სპეციალიზაციის ეპოქა ნიშანდებულია „თაფსირის“ გაფართოებით სპეციალობების მიხედვით, როგორცაა იურიდიული, გრამატიკული, ინტელექტუალური და ასევე თაფსირის სხვა ფორმები. ეგზეგეტიკის ახალი ტენდენციების წარმოქმნა კვლავაც გრძელდებოდა, რაც ქმნიდა თაფსირში ახალი კატეგორიებს, როგორცაა სამეცნიერო, ლიტერატურული, ბუნების ისტორია და ფილოლოგიური ინტერპრეტაცია. ყურანის ზუსტი

გააზრებისა და მისი აიების ჭეშმარიტი მნიშვნელობის გამომუშავება, ჩემი აზრით, ისლამური მეცნიერებების, ყურანის ეგზეგეტიკის ანუ „თაფსირის“ ალბათ ყველაზე მნიშვნელოვანი არსია. ნარმატების მიღწევა ამქვენიურ და იმქვენიურ ცხოვრებაში, შეუძლებელია ალლაჰის ნების გარეშე და დამოკიდებულია ცხოვრების შედეგზე, რომელიც გავლილია კაცობრიობისთვის მისი გზავნილის — ყურანის შესაბამისად. ამიტომაც მნიშვნელოვანია, რომ ტექსტზე მუშაობისას საჭიროა ცოდნა, ყურადღება, კონცენტრაცია, პრიორიტეტი და პატივისცემა, რომელსაც ის იმსახურებს.

ავტორი

დოქტორი ალი სულეიმან ალი არის დასავლეთის გარეუბნის მუსლიმთა თემის (MCWS) იმამი და მუსლიმური საოჯახო სერვისების დირექტორი (ICNARELIEF USA). დაიბადა განაში. მან 1979 წელს დაამთავრა მედიცინის ისლამური უნივერსიტეტი და მიიღო ბაკალავრის ხარისხი არაბულ და ისლამურ კვლევებში. შემდგომ სწავლა და კვლევები განაგრძო მიჩიგანის უნივერსიტეტში (ენ არბორი), სადაც ისლამურ კვლევებში მიენიჭა მაგისტრისა და დოქტორის ხარისხი. დოქტორ ალის დისერტაცია „თაფსირ ბი ალ-მა'ჯურის“ შესახებ, რომელიც ეხება ჰუჯჯას (სავალდებულო მტკიცებულება), წარმოადგენს ფუძემდებლურ გამოკვლევას ამ მნიშვნელოვან დარგში. მან ასწავლიდა და ასწავლის ისლამურ კვლევებს, მუსლიმური მსოფლიო კვლევებს, არაბულს და ყურანის მეცნიერებას დეტროიტ-მერსის უნივერსიტეტში, ოკლენდის უნივერსიტეტში, ობერნ ჰილზში (მიჩიგანი) და უეინის ოლქის თემში, მიჩიგანი, აშშ.

გამომცემლობა „უნივერსალი“

თბილისი, 0186, ა. ჰოლიბაოვსკაიას №4, ☎: 5(99) 17 22 30, 5(99) 33 52 02

E-mail: universal505@ymail.com; gamomcemlobauniversal@gmail.com

იასი-ს წიგნების ადაპტირებული სერია წარმოადგენს ინსტიტუტის ძირითადი პუბლიკაციების ღირებულ კოლექციას, რომელიც შემოკლებული ფორმით არის დაწერილი, რათა მკითხველს სრული ვერსიის შესახებ ძირითადი წარმოდგენა შეუქმნას.

ყურანის ზუსტი გაგება და ზოგიერთი აიას მნიშვნელობის აღქმა ისლამის მეცნიერებებს შორის მნიშვნელოვან მსჯელობის და საკამათო საკითხს წარმოადგენს. შუამავლის გარდაცვალების შემდეგ ისლამის ბევრმა მეცნიერმა იმუშავა ყურანის სწორი მნიშვნელობით განმარტებისთვის. მათი მიზანი იყო მსოფლიოს მასშტაბით გაეფართოვებინათ ცოდნა ყურანში მოცემული მითითებებისა და ცხოვრების პრინციპების თანახმად. შედეგად, საკითხთან დაკავშირებით ჩამოყალიბდა ისლამური ლიტერატურა, რომელიც ცნობილია როგორც „*ულუმ ათ-თაფსირ*“ (თაფსირის მეცნიერებები), იგი ყურანის სისტემური განმარტებაა და აქვს რამდენიმე მეთოდოლოგია. ამ ნაშრომში მოცემულია ყურანის განმარტებების განვითარების ეტაპები. იგი მოიცავს შუამავლის სიცოცხლის, მისი „საჰაბეების“, ადრეულ „*მუფასსირუნ*“ (განმარტებლებს) „*თაფსირის*“ დამოუკიდებელი ნამუშევრების ეტაპებს და დღევანდელ პერიოდს. ნაშრომში განხილულია თუ როგორი გავლენა იქონია „*თაფსირ-ზე*“ თეოლოგიურმა ტრადიციებმა, (კლასიკური, მისტიური სუფი და სჰარსული) პოლიტიკურმა და სექტანტურმა ინტერესებმა და ა.შ. ნაშრომში ასევე განხილულია თუ როგორ განსხვავდება ინტერპრეტაციები კონკრეტულ სამართლებრივ, თეოლოგიურ და ლინგვისტურ საკითხებთან დაკავშირებით.

კონკრეტული მეცნიერები და ყურანთან დაკავშირებული კომენტარები დროსთან მიმართებით გარკვეული გამოცდის წინაშე დგებიან, რაც სხვებისთვის არსებითად მნიშვნელოვანია. ეს შესაძლოა იყოს განსხვავებული მეთოდოლოგიის შედარებები და კრიტიკა. რაც ჩვენ გაგვაჩნია ეს არის საკითხის ფართო, თუმცა მნიშვნელოვანი მიმოხილვა. იგი ჩვეულებრივი მკითხველისთვის გაგების თვალსაზრისით შესაძლოა იყოს რთული, მაგრამ ყურანის არსის გაგებისა და შესწავლისათვის მნიშვნელოვანი რესურსი.

